

1. UDZIAŁ KATOLIKÓW W ŻYCIU POLITYCZNYM I BUDOWANIU POKOJU

MAREK FIAŁKOWSKI OFM CONV

Znaczenie działalności politycznej we współczesnym świecie trudno przecenić. Jej oddziaływanie osiąga zarówno pojedynczego człowieka, jak i całych społeczeństw. Tak ważne dziedziny życia jak małżeństwo i rodzina, życie zawodowe czy kultura nie są dzisiaj wolne od wpływów szeroko pojętej polityki. Ponadto można zaobserwować, że obszar działalności politycznej stale się rozszerza, angażując coraz większą liczbę aktywnych osób. Decyzje polityczne, znajdujące oddźwięk w obecnym życiu, rzutują także na przyszłość. Skutki politycznych decyzji są długofalowe i w pewnym sensie programują życie przyszłych pokoleń.

Działalność polityczna nakierowana jest na przemianę współczesnego świata, a tym samym dotyczy podstawowych problemów ludzkiego życia, wpływając na jego egzystencję. Politykę można zatem postrzegać jako przestrzeń służby każdemu człowiekowi, stworzonemu na obraz i podobieństwo Boże (Rdz 1, 27), odkupionemu przez Chrystusa, a za pośrednictwem człowieka dobru współczesnego społeczeństwa, w którym on żyje¹.

Znaczenie polityki, jak również fakt jej oddziaływania na człowieka stanowi wyzwanie dla chrześcijan. Płaszczyzna działalności politycznej stwarza bowiem możliwość przekształcania współczesnego świata w duchu Ewangelii oraz promowania w nim chrześcijańskich wartości. Dziedzina polityki, obok innych znaczących sił kształtujących współczesny świat, jest miejscem, w którym chrześcijanie mogą ze szczególną kompetencją realizować swoje powołanie, przekładając prawdy Ewangelii na praktyczną działalność². Jest to okazja do składania chrześcijańskiego świadectwa, poprzez które Kościół jest obecny we współczesnym społeczeństwie.

1.1. PODMIOT DZIAŁALNOŚCI POLITYCZNEJ

Prawem i obowiązkiem wszystkich katolików świeckich jest uczestnictwo w życiu politycznym, motywowane szczerą troską o dobro wspólne całej rodziny ludzkiej (ChL 42). Świeccy, jako obywatele państwa, winni stać się uczestnikami polityki państwowej, poszukiwania kompromisów i równowagi sił w konfliktach interesów, zabezpieczenia wartości dobra wspólnego, jakim jest wewnętrzny i zewnętrzny pokój, praw ludzkich i socjalnej sprawiedliwości. Rezygnacja z udziału w życiu politycznym oznacza zatem rezygnację z własnych praw obywatelskich i z wpływu

¹ M. Czeakański. *Chrześcijanin wobec wyborów politycznych. Przewodnik*. Kraków 2000 s. 57.

² E. W. Böckenförde. *Nowy sposób politycznego zaangażowania Kościoła. O „teologii politycznej” Jana Pawła II*. „Znak” 37:1985 nr 364 s. 18-19.

na losy państwa. Każdy chrześcijanin, chcąc być aktywnym obywatelem, powinien na miarę swoich możliwości i zdolności brać udział w działalności politycznej³.

Sobór Watykański II zachęca katolików świeckich, obdarzonych talentem do działalności politycznej, aby się w nią angażowali, nie myśląc o własnej wygodzie lub zyskowym stanowisku. Polityka, będąc sztuką trudną, ale i wielce szlachetną, wymaga wcześniejszego przygotowania, a także pewnej odwagi (KDK 75). Oskarżenia o karierowiczostwo, kult władzy i korupcję oraz rozpowszechniony pogląd, że polityka musi być terenem moralnego zagrożenia, nie powinny odstraszać chrześcijan od czynnego w niej udziału, a tym bardziej tłumaczyć ich nieobecność w polityce (ChL 42).

Świecki katolik, angażujący się w politykę, powinien traktować ją jako rzeczywistą służbę człowiekowi i społeczeństwu. Wymaga to od niego wysiłku unikania pokusy szukania własnych, partykularnych interesów, uleganiu logice bezwzględnej walki o władzę lub poszukiwania zysku i sławy. Tak rozumiana polityka domaga się od chrześcijanina wierności zasadom swojej wiary. Wiara wskazuje jedynie na wartości, którymi należy przepoić działanie polityczne i wedle których trzeba budować społeczeństwo, nie określa natomiast, poprzez jakie decyzje i na podstawie jakich programów należy to urzeczywistniać. Niewątpliwą pomocą służy w tej dziedzinie znajomość społecznej nauki Kościoła, która zawiera, obok teoretycznych sformułowań podstawowych zasad antropologii chrześcijańskiej, także zestaw konkretnych zaleceń dotyczących życia społecznego, gospodarczego i politycznego⁴.

Chrześcijanin zaangażowany w działalność polityczną podejmuje swoją działalność we własnym imieniu (KDK 76). Wiara skłania go, aby unikał bierności w życiu politycznym, ale zostawia mu cały trud i odpowiedzialność poszukiwań oraz ryzyko decyzji. Zatem jest on odpowiedzialny za swoje posunięcia i powinien tak postępować, by w każdej sytuacji pozostawać w zgodzie z własnym sumieniem, ukształtowanym zgodnie z zasadami płynącymi z Ewangelii. Nakłada to na niego obowiązek ciągłego kształtowania sumienia w duchu chrześcijańskim. W budzeniu i kształtowaniu chrześcijańskiego sumienia u polityków szczególna rola przypada duszpasterzom⁵.

Polityk będący chrześcijaninem nie może zapomnieć o autonomii, jaka przysługuje polityce (zob. KDK 36; ChL 42). Wymaga to uznania świeckiego charakteru polityki, który oznacza, że polityka posiada własną tożsamość, swą własną prawdę i dobro, celowość, prawa i narzędzia wpisane w jej istotę. Ten charakter musi być rozpoznany i uszanowany przez polityka.

³ P. Mazurkiewicz. *Kościół i demokracja*. Warszawa 2001 s. 219. 229-230.

⁴ T. Borutka. *Zadania społeczne laikatu*. Bielsko-Biała 1996 s. 270-271; Czeakański, jw. s. 133-134.

⁵ Zob. Konferencja Plenarna Episkopatu Francji. *O chrześcijańską praktykę w polityce*. ChS 1973 nr 4 s. 72; S. Pamuła. *Polityk potrzebny III Rzeczpospolitej Polskiej*. HD 63:1994 nr 1 s. 52-53.

Chrześcijanin zaangażowany w działalność polityczną musi być osobą kompetentną, dobrze znającą dziedzinę polityki. Skuteczność i profesjonalizm winien łączyć się u niego z gotowością do współpracy i dialogu ze wszystkimi, także z osobami innych orientacji politycznych. Styl polityki uprawianej przez chrześcijan powinna cechować otwartość na właściwie rozumiane kompromisy. Chrześcijanin nie może umniejszać fundamentalnych wartości etycznych na rzecz doraźnych i utylitarnych celów oraz uciekać się do niegodziwych i nieuczciwych metod walki politycznej, ale musi cierpliwie i stopniowo poszukiwać rozwiązań, które służąc dobru wspólnemu, mogą zostać zaakceptowane przez społeczeństwo. Każdy polityczny wybór chrześcijanina zawsze będzie owocem podwójnej wierności: wierności wobec inspirujących go wartości ewangelicznych i wierności wobec reguł właściwych dla sztuki polityki, która przynależy do porządku rozumu⁶.

Mówiąc o podmiocie działalności politycznej, należy zwrócić uwagę na pluralizm polityczny katolików. Ponieważ te same cele w państwie można osiągnąć poprzez różne programy i opcje, normalną rzeczą jest, że chrześcijanie mogą różnić się w sądach, co do skuteczności i zasadności danego wyboru lub programu partii czy rządu (zob. KDK 43; OA 50). Taki pluralizm jest nie tylko uprawniony, ale i korzystny dla politycznej działalności, gdyż wywołana przez niego dyskusja pozwala lepiej określić co naprawdę służy dobru wspólnemu⁷.

Owoce właściwie pojętej polityki jest pokój (ChL 42). Katolikowi zaangażowanemu w działalność polityczną nie wolno traktować z obojętnością tego wszystkiego, co sprzeciwia się i zagraża pokojowi. Polityk kierujący się wartościami chrześcijańskimi powinien poprzez nawrócenie oraz działalność na rzecz prawdy i sprawiedliwości stawać się człowiekiem „wprowadzającym pokój” (Mt 5, 9). W czasach, gdy potępią się wojnę, dialog i negocjacje to jedyna godna człowieka droga rozwiązywania kwestii spornych zagrażających pokojowi. Polityk musi być przekonany, że nie może być prawdziwie trwałego pokoju bez odważnego, lojalnego i bezinteresownego poszukiwania współpracy oraz wzrastającej jedności między narodami. Działalność polityczna przekracza regionalne i narodowe granice, co stawia przed nią zadanie budowania międzynarodowego porządku w oparciu o wymogi sprawiedliwości i pokoju. Są to zadania trudne i skomplikowane, nakładające na barki polityków odpowiedzialność, która wymaga mądrości, otwartości i wytrwałości⁸.

Chrześcijanin nie wnosi gotowej doktryny politycznej i nie ma także recepty na najlepsze rozwiązania polityczne. Z racji wiary w Jezusa Chrystusa nie otrzymuje także żadnego boskiego posłannictwa w dziedzinie polityki. Musi wraz ze współczesnymi sobie ludźmi, różnych orientacji

⁶ Czeakański, jw. s. 127-136.

⁷ Zob. A. Zwoliński. *Katolik i polityka*. Kraków 1999 s. 94-95.

⁸ Borutka, jw. s. 272-273.

religijnych i politycznych, trudzić się nad poszukiwaniem zasad i metod budowy bardziej sprawiedliwego świata⁹.

1.2. FORMY ZAANGAŻOWANIA KATOLIKÓW W POLITYKĘ I BUDOWANIE POKOJU

Zaangażowanie chrześcijan w życie polityczne w praktyce oznacza udział w rozstrzygnięciu spraw społeczności państwowej, narodowej i lokalnej dla dobra jej członków i całej wspólnoty przez udział w sprawowaniu władzy, w jej kreowaniu i kontroli nad nią¹⁰. Szczególne znaczenie ma zatem udział chrześcijan w wolnych wyborach oraz działalność w partiach politycznych.

W systemie demokratycznym każdy obywatel jest odpowiedzialny za kształt i oblicze instytucji demokratycznych czyli za rząd, parlament i samorządy. Udział w wyborach jest wyrazem odpowiedzialności i troski o dobro wspólne, w którym realizuje się dobro każdego człowieka. Jest to tym bardziej prawo i obowiązek każdego wierzącego (KDK 75). Nie można być dobrym katolikiem, nie będąc dobrym obywatelem. Nieuczestniczenie w wyborach należy zatem uznać za brak odpowiedzialności za dobro wspólne narodu i społeczeństwa, które stanowi grzech zaniedbania¹¹. Powstrzymanie się od udziału w wyborach może być także swego rodzaju wyborem, dającym szansę politycznego wybicia się osobom, które nie zamierzają kierować się zasadą dobra wspólnego i wartościami chrześcijańskimi.

Mówiąc o moralnym obowiązku uczestniczenia w wyborach, nie można pominąć kwestii, komu należy powierzać urzędy w państwie. Chrześcijanin powinien udzielić poparcia kandydatom gwarantującym kompetentne realizowanie wskazań społecznego nauczania Kościoła. Nie wolno mu natomiast głosować na te osoby, które nie będą respektowały nakazów prawa Bożego¹².

Wyrazem zaangażowania chrześcijan w działalność polityczną jest przynależność do partii politycznych. Dotyczy to przede wszystkim tych chrześcijan, którzy odznaczają się zdolnościami do prowadzenia tego typu działalności (zob. KDK 75). Partie polityczne są zorganizowanymi grupami powstałymi na zasadzie wolnych decyzji członków. Posiadają one określony program i są powoływane do reprezentowania zorganizowanych interesów różnych kategorii ludzi. W systemie demokratycznym uwidacznia się pluralizm partii politycznych, czyli ich wielość i konkurencja na arenie politycznej. W zależności od miejsca w systemie politycznym mamy partie rządzące i

⁹ A. Siemianowski. *Chrześcijanin: zbawienie i polityka*. „W drodze” 1985 nr 9 s. 13.

¹⁰ H. Skorowski. *Pojęcie: zaangażowanie społeczne*. W: *Zaangażowanie chrześcijan w życie społeczne*. Red. A. Marcol. Opole 1994 s. 173-174.

¹¹ Słowo Biskupów polskich w sprawie wyborów do Parlamentu. *OsRomPol* 14:1993 nr 8-9 s. 57-58.

¹² *Kościół wobec rzeczywistości politycznej*. DPSP nr 38 s. 94; Zob. Borutka, jw. s. 219; Zwoliński, jw. s. 134.

pozostające w opozycji. Taki układ zależy od poparcia społecznego, które opiera się na wolności wyboru pomysłów i programów działania głoszonych przez daną partię¹³.

Katolicy mogą angażować się zarówno w istniejące w społeczeństwie partie, jak i tworzyć partie chrześcijańskie. W pierwszym przypadku chodzi o partie, które w swych programach i swej polityce nie występują przeciw wierze i moralności chrześcijańskiej. Kiedy jednak partia zmierza do celów przeciwnych wierze i moralności chrześcijańskiej i stawia własną korzyść nad dobro wspólne, katolicy nie mogą do niej należeć, ani na nią głosować¹⁴.

Wydaje się także rzeczą uprawnioną, aby chrześcijanie jednoczyli się tworząc partie chrześcijańskie. Dzięki partiom politycznym powstałym z inspiracji chrześcijańskiej przesłanie chrześcijańskie może w znacznym stopniu przyczyniać się do powstawania skutecznych i odważnych rozwiązań problemów społecznych. Kolejnymi zaletami tych partii jest podejmowanie przez chrześcijan wspólnych inicjatyw przy uniknięciu rozproszenia sił i środków oraz podkreślenie własnej tożsamości. W ten sposób wartości, które daje wiara mogą się utrwalać i przyczyniać do budowania pluralistycznego społeczeństwa¹⁵. Przy tej okazji należy jasno podkreślić, że partia, która określa się jako chrześcijańska, nie staje się instytucją kościelną i nie znajduje się pod bezpośrednią władzą hierarchii. Kościół bowiem nie identyfikuje się z żadną partią i żadna z nich nie ma prawa do reprezentowania Kościoła (por. KDK 76). Określenie „chrześcijańska” w nazwie partii nie oznacza, że jest to partia wyznaniowa, a jedynie że rozpoznaje się w zasadach chrześcijańskiej nauki społecznej¹⁶.

Zaangażowanie na rzecz pokoju jest obowiązkiem wszystkich ludzi. Jednakże w szczególny sposób działania na rzecz pokoju powinni podjąć politycy kierujący się chrześcijańskim systemem wartości. Działalność taka winna dotyczyć wysiłku na rzecz rozbrojenia, aby przywrócić klimat zaufania pomiędzy narodami i umożliwić prawdziwy dialog, który jest najlepszym środkiem budowania pokoju. Autentyczny dialog cechuje poszukiwanie tego co prawdziwe, dobre i sprawiedliwe dla każdego człowieka i każdej społeczności; otwartość i gotowość akceptacji sytuacji i stanowiska drugiej strony; uznanie różnic oraz poszukiwanie tego, co jest i pozostaje wspólne nawet w sytuacji konfliktów.

Działania na rzecz pokoju muszą także uwzględnić związek pokoju z godnością człowieka i wpływających z niej praw ludzkich. Jan Paweł II naucza, że „pokój sprowadza się w ostateczności

¹³ W. Piwowarski. *Partie polityczne*. W: *Słownik katolickiej nauki społecznej*. Red. W. Piwowarski. Warszawa 1993 s. 127-128.

¹⁴ M. Florczyk. *Teologiczne motywy zaangażowania świeckich w życie polityczne*. W: Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski. *Nowa ewangelizacja u progu Trzeciego Tysiąclecia*. Program duszpasterski na rok 2000/2001. Katowice 2000 s. 376.

¹⁵ S. Rosik. *Głos w dyskusji*. W: *Zaangażowanie chrześcijan w życie społeczne*. Red. A. Marcol. Opole 1994 s. 134; Konferencja Plenarna Episkopatu Francji. *O chrześcijańską praktykę* s. 70; Mazurkiewicz, jw. s. 230-231.

¹⁶ Jan Paweł II. *Kościół na polskiej ziemi wobec nowych zadań*. Przemówienie do II grupy biskupów polskich przybyłych z wizytą „ad limina Apostolorum”. *OsRomPol* 14:1993 nr 2 s. 21-22; Czekański, jw. s. 131.

do poszanowania nienaruszalnych praw człowieka – dziełem sprawiedliwości jest pokój, wojna zaś rodzi się z ich pogwałcenia i łączy się zawsze z większym jeszcze pogwałceniem tych praw” (RH 17). Członkowie Kościoła winni zatem złączyć swe wysiłki z wszystkimi ludźmi dobrej woli, pracującymi na różnych odcinkach życia dla pokoju, w skali państwowej i międzynarodowej. Pokój, będący wyzwaniem dla chrześcijan, można budować, przemieniając świat w bardziej sprawiedliwy, walcząc z głodem, różnymi przejawami nędzy i dyskryminacji oraz usuwając wszelkie własne podziały¹⁷.

Zaangażowanie chrześcijan w życie polityczne i budowanie pokoju musi poprzedzić odpowiednia formacja i przygotowanie. W edukacji politycznej ważne znaczenie odgrywa wiedza ekonomiczna i wiedza o mechanizmach politycznych. Ma to istotne znaczenie w kształtowaniu ocen i postaw względem faktów, zjawisk i procesów zachodzących w systemie gospodarczym i politycznym. Dla chrześcijan ważną rolę w tym względzie odgrywa katolicka nauka społeczna, która odwołując się do wartości chrześcijańskich, rozpatruje problemy życia społecznego, gospodarczego i politycznego.

Wychowanie polityczne i wychowanie do pokoju społeczeństwa jest procesem długim, przebiegającym przez wieki dziejów danego narodu czy społeczeństwa. Ważną rolę w tym wychowaniu odgrywają: rodzina, szkoła i inne placówki wychowawcze, Kościół, organizacje i stowarzyszenia oraz środki społecznego przekazu, rzetelnie przekazujące informacje dotyczące życia społeczno-politycznego. Nie można także pominąć roli aktualnych elit społeczno-politycznych, a zwłaszcza stylu sprawowania przez nich władzy, który na długie lata może zaciążyć na postrzeganiu sfery polityki oraz kształtować aktywność bądź bierność społeczeństwa w omawianej dziedzinie¹⁸.

¹⁷ J. Kondziela. *Pokój w nauce Kościoła. Pius XII – Jan Paweł II*. Lublin 1992 s. 46-47; 86-99.

¹⁸ Zwoliński, jw. s. 164-170.